

אור פנימי

עיונים וביאורים ביסודות העבודה הפנימית
לאור משנתו של רביה"ק בעל הסולם

הקדמה לספר הזהר

גליץ י'

משוכתב מתוך שיעורים

תמצית הגליונות הקודמים

בגליונות הקודמים למדנו שמטרת הבריאה היא להיטיב לנבראיו. לשם כך ברא הקב"ה בנבראים את ה"רצון לקבל", שהוא הכלי הראוי לקבל את השפע האלוקי. ככל שהרצון גדול יותר, כך גדלה גם האפשרות ליהנות מן הטוב שהוכן לנבראים במחשבת הבריאה.

עוד למדנו, כי הרצון לקבל הוא החידוש שבבריאה – "יש מאין" – והוא המהות הפנימית של כל הנבראים. אולם דווקא משום שהבורא הוא משפיע והנברא מטבעו רוצה לקבל, נוצרה ביניהם הופכיות הצורה, והיא שורש הריחוק שלנו מן הבורא.

בגליון האחרון התבוננו בדברי בעל הסולם המבאר כיצד ברא הקב"ה שתי מערכות מקבילות – אבי"ע דקדושה ואבי"ע דטומאה – שהן בבחינת "זה לעומת זה עשה אלוקים". למדנו שהרצון לקבל לעצמו נמשך דרך מערכת הטומאה, ולכן הקליפות נקראות "מתים", ואילו הקדושה היא השוואת הצורה לבורא ית', שהיא הדבקות בו.

בגליון זה נבאר את הסיבה לכך שמקום עבודתנו הוא דווקא בעולם החומרי, ונתחיל לפרט את שלבי התפתחות האדם בעבודתו מול הרצון לקבל.

פרק א'

הצורך בעולם הזה הגשמי

"ונשתלשלו העולמות עד למציאות עולם הזה הגשמי, דהיינו למקום שתהיה בו מציאות גוף ונשמה, וכן זמן קלקול ותקון".

(מין בעל הסולם, הקדמה לספר הזהר, סעיף י"א)

מהם העולמות הרוחניים?

העולמות הרוחניים הם ארבעת העולמות אבי"ע: העולם העליון ביותר הוא עולם האצילות, שנקרא כך מלשון "אצלו",

קרוב אצל הבורא. אחריו עולם הבריאה – מלשון "בר" – מבחוץ. עולם היצירה – עולם נמוך יותר, ולבסוף עולם העשיה. העולם הזה אינו עולם העשיה: עולם העשיה הוא עולם רוחני ואילו העולם הזה הוא עולם גשמי, חומרי, שנמצא מתחת לעולם העשיה.

מדוע העולם הזה נקרא לפעמים "עולם העשיה"? כיון שההשגה הרוחנית הראשונה שאדם יכול להשיג בעולם היא עולם העשיה. בדומה לנשמה המלוכשת בגוף, כך ה"נשמה" של העולם הזה החומרי, היא עולם העשיה.

מה הסיבה בעצם שיש צורך בעולם הזה, החומרי?

למדנו שמטרת הבריאה היא להיטיב לנבראיו. ברור שעיקר ההטבה היא לא גלידה... גם לא מדובר בריבוי כסף וזהב, ולא בשאר תענוגות העולם הזה. עיקר ההטבה של הבורא היא הטבה רוחנית: להודיע אלוקותו לנבראים.

אם כך, לכאורה היה מן הראוי שנהיה בגן עדן, ושם נקבל את ההטבה הרוחנית הזו, ונחיה בדבקות עילאית בבורא ית'. מה הצורך בעולם הגשמי הזה ובגוף החומרי שלנו? איזו תועלת יש בהם?

מבאר רבינו שהעולם הזה נברא כדי ש"תהיה בו מציאות גוף ונשמה, וכן זמן קלקול ותיקון".

הבורא רצה שיהיה מקום של קלקול, על מנת שהנבראים יבצעו בו תיקון. לצורך כך חייבת להיות מציאות של זמן.

מה המשמעות של זמן? זמן פירושו שהמציאות הקודמת חלפה ואיננה, וכעת יש לפנינו מציאות חדשה. אם המצב הקודם נשאר בדיוק כמות שהוא ללא שום שינוי, לא שייך לומר שחלף זמן, וכמו שכותב רבינו (תע"ס ח"א הסתכ"פ ט"ז): "שאם היה האדם עם סביבתו במצב של מנוחה מוחלטת, לא היה יודע אז ממושג הזמן ולא כלום".

בעולמות הרוחניים אין מציאות של זמן, מפני ש'אין העדר ברוחניות'. דבר אינו נעלם ואינו מתחלף, כיוון שכל דבר רוחני הוא נצחי. לכן לא קיימת שם מציאות של זמן כפי שאנחנו מכירים אותה. ממילא אין בעולמות רוחניים מציאות של

עיקר הטבת הבורא היא רוחנית,
א"כ מהו הצורך בעולם הגשמי?

קלקול ותיקון. המצב הוא 'קבלה' מוחלטת במערכת עולמות אבי"ע דטומאה, ולעומתו 'השפעה' מוחלטת במערכת עולמות אבי"ע דקדושה. משום כך, שתי המערכות הללו כשלעצמן אינן יכולות להביא לידי מימוש מטרת הבריאה, וכפי שיתבאר בהמשך.

לכן הביא אותנו הבורא לעולם הזה, החומרי: כדי שנוכל לחיות במסגרת של זמן ולהיות בתחילה במצב של קלקול, ואחר כך לעבור מקלקול לתיקון, שבזאת תלויה כל מטרת הבריאה.

נקודות קצרות

- עיקר הטבת הבורא לאדם היא הטבה רוחנית.
- העולם הזה נברא כדי שתהיה בו מציאות של גוף ונשמה וזמן קלקול ותיקון.
- זמן פירושו שינוי, ולכן רק בעולם הזה אפשר לעבור מקלקול לתיקון.
- ברוחניות אין העדר ואין מציאות של זמן, ולכן מימוש מטרת הבריאה שייך דווקא לעולם הזה.

פרק ב'

מצב הקלקול – עד י"ג שנה

"כי הגוף, שהוא הרצון לקבל לעצמו, נמשך משורשו שבמחשבת הבריאה, ועובר דרך המערכה של העולמות דטומאה, כמו שכתוב "עיר פרא אדם יולד."

(המשך סעיף י"א)

אדם נולד במצב של "עיר פרא" – כלומר, רצון לקבל גולמי ולא מפותח. תינוק משעה שנולד רואה את עצמו כמרכז העולם. הוא מכיר את אמא שלו רק באותה מידה שהיא מאכילה אותו ומטפלת בו. כשמשוה קורה לא לפי רצונו, הוא צורח, מכה, לוקח כלבבו, ובאופן כללי בטוח שכל העולם שייך לו. זהו 'רצון לקבל' בטהרתו.

ככל שעובר הזמן הוא לומד שיש עוד אנשים בעולם, ואז הוא מבין שלפעמים כדאי לו לוותר כדי להשיג את רצונותיו. הוא נעשה 'סוחר' ומחשב, "אם אני אסכים לתת לו, אני ארוויח כך וכך, וזה כדאי לי." זה עדיין נקרא שהוא תחת שליטת הרצון לקבל.

ממשיך רבינו: **"ונשאר משועבד תחת המערכה ההיא עד י"ג שנה, והוא זמן הקלקול."**

בעל הסולם מסביר שאדם משועבד למערכת הרצון לקבל עד י"ג שנה. אבל חשוב להבין ש"י"ג שנה אינן בהכרח בגיל שלוש עשרה. אדם יכול להגיע גם לגיל שבעים ושמונים ולהישאר

עם אותו רצון לקבל לעצמו, בלי שום מחשבה אמיתית על זולתו, ואפילו לא על אשתו או על ילדיו.

הוא רואה את כולם דרך המשקפיים של עצמו בלבד: מה ההוא יכול לתת לי? כדאי לי לחייך אליו? אם כן, אתייחס אליו יפה. אם לא – אתעלם ממנו...

אם הוא לא יעבוד על הרצון לקבל שלו ולא יתפתח, הוא עלול להישאר כל החיים במצב של "עד י"ג שנה".

וכפי ששמעתי פעם, שבי"ג שנה הבחור נקרא "בר מצוה", כי אז מתחילה אצלו האפשרות לקבל את הנשמה הקדושה על ידי היגיעה בתורה ומצוות, כפי שיבואר להלן, אבל אין פירוש הדבר שזה מוכרח לקרות.

גם בגיל ארבעים, חמישים או שישים, האדם עלול להישאר עם אותה נפש בהמית... במקרה זה, גם כאשר הוא יחליט לתת הטבה למישהו, הכל יהיה במסגרת של רצון לקבל לעצמו, ולצורך המטרה הזו.

בשביל להמחיש זאת, נביא כדוגמה את "מבחן המרשמלו" המפורסם, שנערך לפני למעלה מחמישים שנה באוניברסיטת סטנפורד.

בניסוי הוכנסה קבוצת ילדים קטנים לחדר ריק, ובמרכזו הונח על השולחן מרשמלו. החוקרים אמרו לילדים שהם יכולים לאכול את המרשמלו מיד, אבל אם יתאפקו כרבע שעה ולא יאכלו אותו עד שהחוקר יחזור, יקבלו מרשמלו נוסף.

חלק מהילדים לא התאפקו ואכלו את המרשמלו מיד. אחרים התאמצו מאוד להתגבר על הפיתוי: סובבו את הראש, עצמו את העיניים, שרו לעצמם או שיחקו בידיים כדי להסיח את דעתם, עד שהצליחו להמתין ולקבל מנה כפולה של מרשמלו.

האם ניתן לקרוא לזה התגברות על הרצון לקבל? הילדים הקטנים התגברו על תאוות האכילה? על המשיכה למרשמלו? ממש לא. כל המהות כאן היא רצון לקבל. כל העבודה שנעשתה כאן היא בתוך מסגרת ה"רצון לקבל": הילד לא ויתר על המרשמלו מפני שרצה להיטיב למישהו אחר, אלא מפני שהוא עשה חשבון פשוט: אם אמתין מעט, ארוויח יותר.

זה סוג של מסחר: לוותר על רצון לקבל קטן, בשביל רצון לקבל גדול. התגברות על תאוות קטנה כדי לקבל תאוה גדולה. אין כאן יציאה מן הרצון לקבל, אלא רק שימוש מושכל יותר בו.

היציאה מהרצון לקבל היא רק אם האדם בוחר להתפתח - וכאן אנו עוברים לשלב הבא.

נקודות קצרות

- אדם נולד במצב של רצון לקבל לעצמו.
- מצב זה של שליטת הרצון לקבל נקרא עד י"ג שנה.

פרק ג'

זמן התיקון – מי"ג שנה

"ועל ידי עסק התורה והמצוות מי"ג שנים ואילך, שעוסק על מנת להשפיע נחת רוח ליוצרו, הוא מתחיל לטהר הרצון לקבל לעצמו המוטבע בו, ומהפכו לאט לאט על מנת להשפיע..."

(המשך סעיף י"א)

רבינו מבאר כאן, שעל ידי העסק בתורה ובמצוות מי"ג שנה ואילך, המאור שבתורה מתחיל להשפיע על האדם.

מדברי רבינו ניתן ללמוד נקודה יסודית: האדם עלול לחשוב שיוכל לשנות את טבעו בכל מיני דרכים, אך אין הדבר כן. גם אם ירגיל את עצמו שוב ושוב, אלף פעמים ביום, לעשות מעשי השפעה, לא יוכל להפוך את טבע הרצון לקבל בכוחות עצמו, אלא רק על ידי העמל והיגיעה בתורה ומצוות.

וכפי שסיפר כ"ק הרבי מקלויזנבורג זצ"ל, בשם אביו ששמע מדו"ז הרה"ק רבי אביגדור מדוקלא זי"ע שאמר על עצמו: "צמתי משבת לשבת, הלכתי לערוך גלות, קיבצתי מדבות וישנתי בחוצות, משך חצי שנה לא החלפתי כותנתי וישנתי על הארץ, שברתי את הקרח שעל גבי הנהר וירדתי לטבול שם עד שקפאתי, עשיתי גלגולי שלג והלקיתי גופי עם בריעכ"ץ (מין עשב השורף), ואני אומר לך, שאת הבחור הזה (היצר הרע) יכולים לנצח רק על ידי דף גמרא ותוספות..."

נמצאנו למדים, שהאדם אינו יכול בכוחות עצמו להגיע להשפעה ודבקות בבורא. רק ע"י עמל ויגיעה בתורה, המאור שבה יטהר את הרצון לקבל ויהפוך אותו בהדרגה לעל מנת להשפיע.

באיזה אופן המאור שבתורה מתחיל להשפיע על האדם?

מדגיש כאן רבינו שמדובר דווקא **"שעוסק על מנת להשפיע נחת רוח ליוצרו"**. עיקר התיקון הוא בעבודה בתורה ובמצוות על מנת להשפיע נחת רוח לבורא, ולא לתועלת עצמו כלל.

וכך לשון הרמב"ם: "אמרו חכמים הראשונים שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל שאקבל שכר בעולם הבא. תלמוד לומר 'לאהבה את ה'". כל מה שאתם עושים, לא תעשו אלא מאהבה. ועוד אמרו חכמים: במצותיו חפץ מאד - ולא בשכר מצותיו. וכן היו גדולי החכמים מצוים לנבונים תלמידיהם ומשכיליהם ביחוד: אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס", עכ"ל. (המדע, הלכות תשובה)

כן כותב רבינו (במשא לסיום הזהר): "לפיכך נתן לנו השי"ת תורה ומצוות, שנצטוו לעשותן רק על מנת להשפיע נחת רוח להקב"ה. ולולא העסק בתורה ובמצוות לשמה, דהיינו,

לעשות בהם נחת רוח ליוצרו ולא לתועלת עצמו, אין שום תחבולה שבעולם מועילה לנו להפוך טבעו. ומכאן תבין את גודל החומרה של העסק בתורה ומצוות לשמה, כי אם גם כוונתו בתורה ומצוות אינה לתועלת הקב"ה אלא לתועלת עצמו, הרי לא בלבד שלא יהפך טבע הרצון לקבל שבו, אלא אדרבה הרצון לקבל שבו, הוא יהיה הרבה יותר ממה שיש לו מטבע בריאתו... עכ"ל.

אמנם בהקדמה לתלמוד עשר הספירות מבאר רבינו שתחילת העבודה מוכרחת להיות בבחינת "שלא לשמה", ומתוך כך זוכה האדם לבוא ל"לשמה", כפי שיתבאר ויורחב בהמשך ההקדמה (סעיפים ל" – ל"א).

כן מובא בספר הק' 'שמעתי' שרבינו אמר: **"בכדי לבוא לשמה צריך ללמוד הרבה שלא לשמה"**, היינו שיתייגע ויעמול בהשלא לשמה, ואז יכול לראות האמת שעדיין לא זכה ללשמה. משא"כ כשלא מתייגעין קודם עם הרבה כוחות, אין לו האפשרות לראות האמת... עכ"ל.

עוד כותב רבינו בהסולם (בראשית חלק ג' דף ס"ד): **"שאם יעסוק אדם בתורה ומצוות אפילו להנאת עצמו, מ"מ ע"י המאור שבה ירגיש הפחיתות והשחיתות הנוראה, שיש בטבע הקבלה לעצמו, ואז יתן אל לבו לפרוש את עצמו מטבע הקבלה הזו, ויתמסר לגמרי לעבוד רק להשפיע נחת רוח ליוצרו וכו' ואז יפקח ה' את עיניו ויראה לפניו עולם מלא מתכלית השלימות, שאין בו כל חסרון כל שהוא..."**

אולם עכ"ז כבר כאן מלמד אותנו רבינו מהי התכלית שאליה עלינו לשאוף: לעסוק בתורה ובמצוות על מנת להשפיע נחת רוח ליוצרו ולהגיע ל"השוואת הצורה", לדבקות בבורא ב"ה. את הדבקות הזאת יוכל האדם להשיג רק על ידי עמל בתורה ובמצוות על מנת להשפיע נחת רוח ליוצרו ולא מתוך כוונה לתועלת עצמו.

את המטרה הזו האדם צריך להציב מול עיניו כבר בתחילת הדרך, אחרת לעולם לא יגיע למטרתו, וכלשון רבינו בכתביו: **"במלחמת ה' צריך להזהר בכל פנותיו אשר פונה, להשים כנגד עיניו את המטרה. על דרך משל ברובה קשת, אם מסתכל על המטרה, יכול להיות שלא יחטיא אותה. ואם לא יסתכל עליה, אז בלי ספק שיחטיא את המטרה ועבודתו בחנם. כמו כן במלחמת השי"ת, אם לא יהי' בעת העבודה המטרה שזמה נגד עיניו, אז ודאי יהיה יגיעו לריק"**. עכ"ל.

נקודות קצרות

- המאור שבתורה מטהר את הרצון לקבל כאשר האדם עוסק בתורה ובמצוות על מנת להשפיע נחת רוח ליוצרו.
- תחילת העבודה היא בהדרגה, אך תכליתה להגיע ללשמה.
- מטרת העבודה היא השוואת הצורה ודבקות בבורא.

פרק ד'

נפש דקדושה

ממשיך רבינו: **"שבזה הולך וממשיך נפש קדושה משורשה במחשבת הבריאה והיא עוברת דרך המערכה של העולמות דקדושה והיא מתלבשת בגוף. והוא הזמן של התיקון..."**

(המשך סעיף י"א)

את המשמעות של "נפש קדושה", ואת עניין המעבר דרך העולמות דקדושה עד התלבשותה בגוף, יבאר רבינו בסעיפים הבאים.

רבינו מבאר שע"י עבודת האדם בתורה ומצוות, הוא הולך וממשיך את מדרגות נשמתו, והאורות הקדושים של חלקי נשמתו מתגלים ומאירים לו. כפי שיבאר להלן, הדבר תלוי בכמות ובאיכות העבודה, אך כל עוד לא יתייגע האדם בעמל התורה והמצוות, יישאר בדרגת נפש הבהמית כל ימיו.

וכך המתקין פעם כ"ק הרבי הרב"ש אשלג זצ"ל בנועם שיחו: **"מיום בריאת העולם יש בביכול 'ויכוח' בין הבורא ב"ה לנבראים. הנבראים מבקשים מהקב"ה: 'תן לנו אורות', ואילו הקב"ה אומר: 'תנו כלים...'"**

משמעות הדברים: העבודה שלנו היא לפתח בעצמינו את כלי ההשפעה והנתינה. ממילא, ככל שיתקנו הכלים, יוכלו להתגלות בהם באופן טבעי האורות של נשמתנו.

אורות אלו כבר קיימים, אבל אינם יכולים להתגלות בנשמת האדם, כל עוד שאין לו את הכלים המתאימים עבורם.

רבינו בעל הסולם מביא באגרותיו משל למלך בעל אוצרות נפלאים. למלך נולד בן, והמלך חשש שכל עוד בנו לא עמד על דעתו, לא ידע להשתמש באותם אוצרות. הוא עלול היה לבזבז אותם על מיני מתיקה ושטויות חסרי ערך.

מה עשה המלך? הכניס את בנו לחדר האוצרות, אבל עשה שם חושך מוחלט. הבן גדל בחדר האוצרות החשוך, וזה היה כל עולמו. הוא לא ידע מאומה על האוצרות שסביבו בחדר, ולא הכיר בהם. הוא רק חשב והרגיש שהכול סביבו חשוך.

לאט לאט, ככל שהתפתח שְׂכָלוֹ, כך האיר לו אביו מעט מעט. פתח חריץ קטן. עוד נקב זעיר ועוד אחד, עד שיום אחד גילה הבן פתאום שהוא מוקף באוצרות! הם היו כאן כל השנים, לידו. הוא חשב שכל כך חשוך לו, חסר לו ואין לו. אבל האמת היא שהוא היה עשיר גדול כל השנים הללו!

ולמה נהג כך המלך? מפני שאילו היה מגלה לבנו את האוצרות בתחילה, כשהיה עדיין צעיר, היה הנסיך מבזבז אותם על דברים חסרי ערך. נמצא שההסתרה הגדולה, היתה לטובתו בלבד.

וכך כתב בקצרה הרה"צ רבי יוסף ויינשטוק זצ"ל בשם רבינו: **"משל לאחד ששם אוצר גדול בחדר חשוך. והבן אשר יושב בחדר החשוך, מה חסר לו? רק להדליק נר שיראה את האוצר..."**

כך נוהג הקב"ה עם האדם: בתחילה כל הטוב מכוסה, האדם "עיר פָּרָא יוולד" - נמצא במצב של 'נפש הבהמית' ואינו יכול להשיג כלום, לטובתו. אחר כך ככל שהכלים שלו מתפתחים ומתתקנים, כך יכולים להתגלות אליו דרגות נשמתו והאורות האלוניים.

ככל שהכלי שלו יהיה מתוקן יותר בהשוואת הצורה ליוצרו, כך יהיה ראוי ומסוגל יותר לקבל את השפע שהוכן עבורו במחשבת הבריאה.

נקודות קצרות

- באמצעות עבודת התורה והמצוות האדם הולך וממשיך את מדרגות נשמתו.
- ככל שהכלים מתפתחים ומתתקנים, כך יכולים להתגלות בהם אורות הנשמה.
- בזמן התיקון עבודת האדם היא לרכוש כלי השפעה, כדי להיות ראוי לקבל את השפע שהוכן עבורו במחשבת הבריאה.

נקודה פנימית

האוצר הגדול כבר כאן.

עבודתנו היא להדליק את הנר!

לקראת הגליון הבא...

בגליון זה התחלנו לברר את דרכו של האדם אל תיקון הרצון לקבל. למדנו שהאדם נולד עם רצון לקבל לעצמו. דווקא בתוך העולם הזה, שבו יש מציאות של זמן, ניתנת לו האפשרות להתחיל את המעבר מקלקול לעבודת התיקון.

ראינו שהדרך לכך היא ע"י העסק בתורה ומצוות לשמה, וכי המאור שבתורה הוא המטהר את הרצון לקבל והופך אותו בהדרגה לרצון להשפיע. אמנם תחילת העבודה היא בבחינת "שלא לשמה", אך זו אינה תכלית העבודה.

בגליון הבא נעמוד על ארבעה שלבים יסודיים בתהליך עבודתו של האדם, מתחילת העבודה ועד התכלית הסופית. נמשיך להרחיב בדרכי תיקון הרצון לקבל, דרך משלים ומעשיות מאירות שבע"ה יאירו לנו את עבודתנו באור פנימי מחודש.